

Viktigt att tänka på när det gäller kulturmiljöstöd!

En text med tips och råd gällande

Miljöersättning för natur- och kulturmiljöer i odlingslandskapet

LÄNSSTYRELSEN
I SKÅNE LÄN

Titel:	Viktigt att tänka på när det gäller kulturmiljöstöd
Författare:	Kontrollenheten, Länsstyrelsen i Skåne län
Utgiven av:	Länsstyrelsen i Skåne län
Copyright:	Länsstyrelsen i Skåne län
ISBN/ISSN:	978-91-86533-34-2
Grafisk form:	Emma Jönsson
Omslagsbild:	Kontrollenheten, Länsstyrelsen i Skåne län
Fotografier och bilder:	Kontrollenheten, Länsstyrelsen i Skåne län Bild s. 20 Jordbruksverket
Tryck:	Davidsons tryckeri AB, 2011
Upplaga:	500 st
Beställningsadress:	Länsstyrelsen i Skåne län Landsbygdsavdelningen 291 86 Kristianstad Tfn: 044-25 20 00 skane@lansstyrelsen.se
Nyckelord:	Landskapselement, EU-stöd

Inledning	4
Vad räknas som ett landskapselement?	4
Olika typer av landskapselement	4
Alléträd	5
Solitärträd	5
Hamlade träd, Pilevallar och Pilerader	6
Småvatten	7
Öppet dike	7
Brunner/källor	8
Brukningsväg	8
Fägata	9
Stenmur	9
Odlingsröse/stentipp	10
Överloppsbyggnad	10
Byggnadsgrund	11
Fornlämningslokal	11
Åkerholme	12
Liten svårbrukad åker	12
Läplantering	13
Ren mellan åkerskiften	13
Jordvall/gropvall	13
Gärdesgård av trä	14
Traditionell hässja, storhässja i bruk	14
Anslutning till åkermark	15
Skötsel av landskapselement	16
Övergripande skötsel	16
Igenväxning	16
Upplag	17
Underhåll av elementen	18
Särskilda skötselvillkor	18
Undantag	18
Vanliga fel vid kontroll	19
Skydd av landskapselement i åkerlandskapet – stödområde 9	20
Varför inte i hela landet utan endast i stödområde 9?	20
Vilka element ska ingå i arealen?	21
Skillnader och likheter mellan landskapselementen i tvärvillkoren och landskapselementen i kulturmiljöstödet	21
Stenmurar	21
Öppna diken	21
Småvatten	21
Solitärträd	22
Följder – tvärvillkor	22
Kontaktpersoner	22

Inledning

Du kan få ersättning om du sköter landskapselement på åkermark eller i anslutning till åkermark. Ersättningen finns för att bevara kulturhistoriskt värdefulla jordbruksmiljöer och för att bevara biologiskt rika småbiotoper och livsmiljöer. För att få ersättning måste du ha ett åtagande. Det betyder att du åtar dig att följa villkoren i fem år. Du måste också söka utbetalning varje år under dessa fem år, även det första året.

Tanken är att detta dokument ska vara till hjälp vid ansökan om kulturmiljöstöd samt som stöd vid funderingar kring skötsel av landskapselement under åtagandeperioden. Dokumentet är inte ett regelverk utan snarare en hjälp att tolka de regler som finns för att få ersättning för sina landskapselement. Dokumentet innehåller exempel på:

- vad som är godkänt som landskapselement och vad som inte är godkänt.
- vilken skötsel som krävs för att landskapselement ska godkännas vid kontroll.
- vilka sätt att sköta landskapselementen som inte är godkända för stödet.
- vanliga fel vid kontroll.

Vad räknas som ett landskapselement?

För att ett landskapselement ska kunna ingå i åtagandet ska vissa krav uppfyllas. Alla landskapselement som ingår i åtagandet ska:

- ligga på åkermark eller i anslutning till åkermark.
- huvudsakligen ha tillkommit före 1940.

Alla landskapselement inom åtagandeenheten ska ingå i åtagandet. Du kan alltså inte välja bort vissa landskapselement. En åtagandeenhet är all åkermark som naturligt hör till de block som ligger närmast brukningscentrum eller annan gårdsbebyggelse. Du kan välja om sidoarrenden och avlägset belägna block ska ingå i åtagandeenheten.

Landskapselement som ligger i betesmark med stöd är inte godkända i kulturmiljöstödet eftersom de redan ingår i stödet för betesmarken då (se avsnitt om anslutning till åkermark).

Olika typer av landskapselement

Nedan presenteras landskapselementet med information om vad som gäller för just det landskapselementet samt vilka skötselkrav som finns. Exempel på både på bra och välskötta landskapselement samt landskapselement där skötselkraven inte är uppfyllda beskrivs i text och bild. Även exempel på icke godkända landskapselement presenteras för att lättare undvika att de söks med i åtagandet.

Alléträd

En välskött allé.

I en allé är träden planterade i raka rader längs med en väg eller där det tidigare har gått en väg. Träden kan stå på en eller båda sidor om vägen. En stödberättigad allé består av minst sju träd. Alla träden behöver dock inte ligga i anslutning till åkermark och ingå i åtagandet. För att en allé på båda sidor om en väg ska kunna godkännas krävs att vägen mellan dem är godkänd som brukningsväg. Om vägen är t.ex. asfalterad måste det vara åkermark på båda sidor för att samtliga träd ska kunna godkännas för stödet. Alléträd längs en allmän väg är inte godkända för stöd utan vägen ska vara privat för att träden ska godkännas som element. Detta för att när allén står ut med en allmän väg tillhör skötseln Trafikverket.

En allé som bedöms vara igenväxt eftersom där är sly och andra träd som stör alléträden.

Alléträd ska precis som övriga element hållas fria från igenväxning och upplag. För alléträd gäller dessutom särskilda skötselvillkor som innebär att träden ska hållas fria från rot- och stamskott samt att utgångna träd ska ersättas inom ett år. T.ex. om ett träd ramlar i en storm ska ett nytt träd planteras för att ersätta det döda trädet inom ett år från det att trädet dött. Om det kommer upp sly, träd och buskar i allén skadas alléträden och detta bedöms därför inte vara godkänd skötsel. Vid en kontroll kommer detta att resultera i en igenväxningsanmärkning.

Solitärträd

Ett solitärträd ska stå ensamt och vara helt omgivet av åkermark som går att bruka. För

Ett godkänt solitärträd som är helt omgivet av åkermark.

att skydda trädet och rotsystemet ska det finnas en två meter bred skyddszon som inte får lov att bearbetas runt trädet. Trädet får inte heller lov att stå på eller i direkt anslutning till ett annat landskapselement t.ex. stenmur, åkerren eller

åkerholme. Det är också viktigt att trädet har en historia som solitärträd. Det är alltså inte godkänt att söka för ett träd som inte har varit ett solitärträd från början. T.ex. om ett träd stått längs en väg tidigare där vägen nu tagits bort och hela området runt trädet nu brukas som åkermark. Då är trädet ett solitärträd nu men det har inte varit det tidigare och uppfyller därför inte kraven för stödet och det ska därför inte sökas in i åtagandet. Samma sak gäller för träd som tidigare ingått i en grupp med träd. Ett träd som dör ska ersättas inom ett år från det att trädet dött. Detta innebär att döda solitärträd inte ger någon ersättning som solitärträd utan trädet ska leva.

Träd som inte är godkända solitärträd

Alltså, träd som inte helt omgivs av åkermark eller om det står flera träd tillsammans godkänns inte som solitärträd.

Hamlade träd, Pilevallar och Pilerader

Två hamlade pilar i rader

Liksom alléträden ska de hamlade träden hållas fria från igenväxning. De ska dessutom hamlas minst en gång inom åtagandeperioden (alltså minst vart femte år). Utgångna träd ska ersättas inom ett år. Om inte hamlingen genomförs inom en femårsperiod kommer skötseln på landskapselementet att underkännas. Skötseln av hamlade träd är förutom det extra kravet att de ska hamlas detsamma som för andra landskapselement. Ingen igenväxning får lov att finnas varken på trädet eller på dess ren. För hamlade pilevallar/pilerader kan jordvallen som pilarna står på inte sökas som jordvall

separat eftersom skötseln av jordvallen då ingår i skötseln av pilarna.

En pil där hamling inte har gjorts inom utsatt intervall.

Igenväxning av hamlade pilar.

Småvatten

Ett godkänt småvatten.

Ett småvatten får ha en maximal storlek på 0,10 ha. I småvattnets areal räknas även den omgivande slänten in. Småvatten större än 0,10 ha ska det inte ingå i åtagandet. Liksom övriga landskapselement ska småvattnet hållas fritt från igenväxning och upplag både i vattnet och på dess ren. Tippning av sten i vattnet är således inte godkänt.

Ett igenväxt småvatten.

För att ett småvatten inte ska bedömas som igenväxt ska det vara fritt från växter av igenväxningskaraktär. Om det står enstaka träd och buskar längs kanten är detta godkänt för stödet. Viktigt är dock att inte hela omkretsen är beväxt. Det är bra om småvattnet är fritt åt söder för att gynna de djur som lever i vattnet.

Öppet dike

Ett godkänt dike som är väl underhållet och fritt från igenväxning.

Ett öppet dike ska vara anlagt i huvudsak för dränering av åkermark och det ska vara vattenförande någon del av året. Diket ska ligga i anslutning till åkermark och även gränsa till åkermark eller betesmark på andra sidan för att godkännas som element. Diken som gränsar till skog är därför inte godkända. Undantag för denna regel är om det är en stenmur mellan diket och skogen. Diken som löper längs med vägar kan inte ge separat ersättning utan då

ingår dikets skötsel i skötseln för vägen. Uträtade bäckar och åar kan ingå i åtagandet som öppna diken om de är uträtades innan 1940. När det gäller dikets skötsel ska det rensas för att behålla sin funktion. Rensningen ska göras så att minsta skada på växt- och djurliv uppstår och rensmassorna ska fraktas bort. Rensning av diket får inte göras mer än till ursprungligt djup och bredd. Blir rensmassorna liggandes längs med diket kan dikets anslutning till åkermark ifrågasättas. Liksom för småvattnen får en del vegetation finnas längs med diket men den får inte vara av igenväxningskaraktär t.ex. sly och buskar som sprider sig. Dock får enstaka äldre träd och buskar finnas kvar. Träd som stabiliserar dikeskanten kan vara kvar till viss del men det ska fortfarande vara möjligt att rensa och underhålla diket. Det innebär att hela dikessträckan inte kan vara trädklädd.

Brunnar/källor

En godkänd brunn med lock.

Brunnar och källor med färskvatten berättigar till stöd. Dräneringsbrunnar är inte godkända. Om brunnen/källan har ett lock ska detta underhållas. Igenväxning i form av buskar och träd kan förstöra brunnen/källans konstruktion och därför har det genom historien alltid hållits fritt

från igenväxning runt dessa landskapselement.

En godkänd källa utan lock.

Obs! Det är markägarens ansvar att se till att inga människor eller djur kan trilla i brunnen/källan och skada sig.

Brukning sväg

En godkänd brukning sväg.

Brukning svägar får inte lov att vara allmänna vägar och inte heller belagda med asfalt eller oljegrus. Vägarnas skötsel får inte heller vara finansierad via vägbidrag. Vägarna får inte lov att plöjas. Liksom övriga landskapselement ska brukning svägarna, inklusive renar och eventuella diken, hållas fria från igenväxning och upplag.

En godkänd brukning sväg.

Viktigt att tänka på är att även renen mot åkern hålls fri från igenväxning så att inte anslutningen till åkermark kan ifrågasättas. Eftersom brukning svägar inte får plöjas ska de därför inte heller ingå i den areal som söks för den angränsande åkermarken.

Fägata

En välskött fägata.

En fägata är en brukningsväg med stengården eller trögärdesgårdar längs båda sidorna. Fägatan ska hållas fri från sly, buskar och träd. Liksom för stenmurarna gäller att stenar som ramlar ner från murarna ska läggas tillbaka.

En igenväxt fägata.

Liksom övriga landskapselement får det inte finnas igenväxning, upplag eller liknande på någon del av elementet (alltså varken på stenmurarna eller på vägen). Viktigt är även här att fägatan inte ligger i en ansökt betesmark. Stenmurarna och brukningsvägen kan inte ge separat ersättning när de ingår i landskapselementet fägata.

Stenmur

En stenmur som är fri från igenväxning.

En stenmur ska vara ursprungligen lavad och den får inte vara förstörd av sentida sprängsten. Stenmurar ska hållas fria från upplag och igenväxning samt att de ska underhållas så att stenar inte rasar ner. Nedrasad sten ska läggas tillbaka. Elementen ska hållas fria från igenväxning. Det är dock inte tillåtet att röja igenväxningen med buskröjare eller liknande maskiner eftersom detta resulterar i att igenväxningen hackas sönder och läggs på muren. Stubbarna som

blir kvar blir dessutom ofta längre än de tio centimeter som är maximal godkänd längd för stubbar.

Stenmuren bedöms vara igenväxt eftersom röjningsmetoden på den inte är godkänd.

Landskapselement som är röjda med buskröjare bedöms som igenväxta då detta inte är en godkänd skötselåtgärd.

Odlingsröse/stentipp

Ett välskött odlingsröse.

Ett odlingsröse består av odlingssten som lagts i en hög. Liksom övriga landskapselement får ett odlingsröse inte ligga i en angränsande betesmark. Det är därför viktigt att tänka på var blockgränserna går när du söker stöd för odlingsröset. Ett välskött röse hålls fritt från sly, buskar, träd och upplag. Odlingsrösen är det enda landskapselement som det är tillåtet att fortsätta nyttja genom att lägga på mer sten.

Ett odlingsröse där det har tippats både sten och jord. Detta är inte en godkänd åtgärd.

Det är dock inte godkänt att tippa sten blandat med jord på röset. Det ska också gå att se ursprungsröset under de nya stenarna som lagts dit. För att undvika att odlingsröset blir förstört är det dock lämpligt att inte tippa sten på ett befintligt röse utan att istället använda en ny tipp för nyare sten.

Överloppsbyggnad

En överloppsbyggnad.

En överloppsbyggnad är en byggnad som idag inte används till det ändamål som den en gång byggdes för t.ex. jordkällare, bastur, smedjor och kvarnar. De används idag men har en gång varit viktiga för lantbruket. Överloppsbyggnader ska ha funktionellt tak vilket innebär att skötseln av taket ingår för

att elementet ska godkännas i stödet. Byggnader som fungerar som boningshus eller är viktiga för företagets produktion kan inte godkännas som överloppsbyggnader. För att överloppsbyggnadens skötsel ska godkännas ska taket vara helt och igenväxning ska inte förekomma på, i eller i överloppsbyggnadens direkta närhet. Detta för att träd och buskar kan förstöra stengrunden. Liksom för andra landskapselement kan inte överloppsbyggnaden ge separat ersättning om den ligger på en åkerholme. Om överloppsbyggnaden ligger t.ex. på en ansökt åkerholme kan den inte sökas in i stödet som ett eget landskapselement eftersom överloppsbyggnadens skötsel då ingår i skötseln för åkerholmen.

Byggnadsgrund

En välskött byggnadsgrund.

En välskött byggnadsgrund hålls efter så att stenar inte rasar ner och så att inte igenväxning eller upplag förekommer. Om en byggnad rasat samman kan den ansökas som byggnadsgrund under förutsättning att rasmassorna (alltså tak och väggar) tas bort från grunden annars kommer detta att bedömas som upplag. Upplag i husgrunder är inte godkänt även om det inte står på själva stengrunden. Även utrymmet inne i husgrunden räknas till landskapselementet och ska skötas därefter. Detta innebär att det

inte heller är godkänt att söka arealstöd för ytan inuti grunden eftersom dess skötsel tillhör landskapselementet.

En byggnadsgrund med ett upplag i.

Om byggnadsgrunden ligger t.ex. på en ansökt åkerholme kan den inte sökas in i stödet som ett eget landskapselement eftersom byggnadsgrundens skötsel då ingår i skötseln för åkerholmen.

Fornlämningslokal

De fasta fornlämningar som är kända är utmärkta med **R** på den senaste ekonomiska kartan. **R** betyder att de är synliga ovan markytan och begränsas på kartan av en streckad linje, medan (**R**) betyder att de är dolda under markytan (begränsningslinje saknas). (**R**)-markerade fornlämningar erhåller inget stöd. Det är alltså endast fornlämningar synliga ovan jord som ska tas med i ansökan. Precis som för byggnadsgrunder och för överloppsbyggnader kan inte en fornlämning ge separat stöd om den ligger på en åkerholme. Mark med fornlämningslokal får inte lov att vinterbetas, detta för att fornlämningen inte ska förstöras av

trampskador. Fornlämningarna ska dessutom hållas fria från igenväxning och upplag. Det är inte tillåtet att plöja så nära en fornlämning att det finns risk att den skadas. Skötseln för fornlämningen måste åligga den som söker för den. Det är alltså inte godkänt för stödet att söka för en fornlämning där t.ex. kommunen har skötseln.

En fornlämningslokal.

Åkerholme

En godkänd åkerholme.

En åkerholme ska bestå av ett fastmarksimpediment och ska precis som solitärträden vara helt omgiven av åkermark som går att plöja. Storleken på en åkerholme ska vara minst 0,01 ha och den får inte överstiga 0,10 ha. Det får inte heller vara något annat ägoslag (t.ex. skog) på åkerholmen. Det går inte att inte söka för

något annat landskapselement på åkerholmen. Om det t.ex. ligger en byggnadsgrund på åkerholmen kan inte denna ges separat ersättning utan dess skötsel ingår i skötseln för åkerholmen. På åkerholmen får det finnas enstaka träd och buskar men vegetation av igenväxningskaraktär ska hållas undan. Åkerholmen får inte heller användas som upplagsplats utan ska liksom övriga landskapselement hållas fri från upplag.

En ansökt åkerholme som vid kontrollen bedömdes bestå av annat ägoslag och därför inte kan godkännas som element

Liten svårbrukad åker

En liten svårbrukad åker med stenmur som permanent avgränsning.

En liten svårbrukad åker ska vara permanent avgränsad och maximalt 0,30 ha stor. Precis

som övriga element ska den ha tillkommit innan 1940 och därför godkänns inte en åker som inte har samma permanenta avgränsning nu som 1940. Med permanent/varaktig avgränsning menas en gräns som ligger orörd år efter år t.ex. en stenmur, dike, brukningsväg eller naturformationer. Liksom andra element ska en svårbrukad åker hållas fri från igenväxning. Den ska vara plöjbar, och vara möjlig att bruka som åker. Är inte marken plöjbar är inte heller elementet godkänt.

Läplantering

En läplatering av poppel.

En läplantering består av långsträckta rader med planterade träd eller buskar. Tåta ridåer av igenväxningsvegetation är inte godkänt som läplantering. Läplanteringen ska ha åkermark på båda sidor om och liksom övriga landskapselement ska läplanteringen ursprungligen vara uppförd innan 1940. Utgånga träd ska ersättas av nya. Läplanteringen ska också hållas fri från igenväxning och upplag mellan träden.

Ren mellan åkerskiften

En ren mellan åkerskiften.

En ren mellan åkerskiften ska liksom landskapselementets namn antyder ligga mellan åkerskiften. Det ska alltså vara åkermark på båda sidor om landskapselementet. Renen utgör en gräns mellan två marker och den ska ha legat obrukad sedan 1940. Renen ska liksom övriga landskapselement hållas fri från igenväxning och upplag. En ren kan inte ge separat ersättning om den ingår i en läplantering. Precis som för brukningsvägar får inte renar mellan åkerskiften plöjas upp.

Jordvall/gropvall

En jordvall.

En jordvall/gropvall är en vall av jord eller stenblandad jord som uppförts som avgränsning eller hägnad. En jordvall kan inte ge separat ersättning om den ingår i en pilevall. Precis som övriga landskapselement ska jordvallen hållas fri från igenväxning och upplag och ha tillkommit före 1940. I skötseln för gropvallen ingår även skötseln på det intilliggande diket.

Gärdesgård av trä

En trögärdesgård.

Gärdesgården av trä byggdes för att stänga in eller ut betesdjuren. Konstruktionen kan

variera från bygd till bygd och kan därför se lite olika ut. En trögärdesgård ska underhållas och skötas så som det är brukligt för trakten. Om det finns en grind ska den underhållas och vara användbar. Om en ny grind byggs ska den uppföras i liknande teknik som gärdesgården i övrigt är uppförd i. Precis som övriga landskapselement ska gärdesgården hållas fri från igenväxning och upplag.

Traditionell hässja, storchässa i bruk

Hässjor med hö.

En hässja består vanligen av en träkonstruktion på vilken grödan läggs för att torka. Hässjan ska lyfta upp grödan från marken och fördela den så att den snabbare torkar. Hässjan ska användas vid den årliga slåtter för att ge ersättning i kulturmiljöstödet.

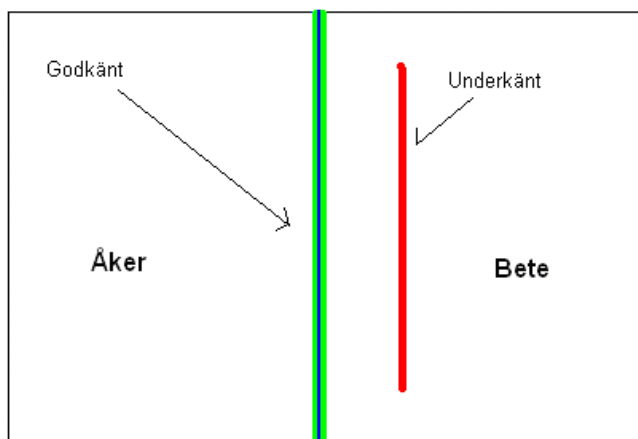

Hässjestakar i väntan på användning.

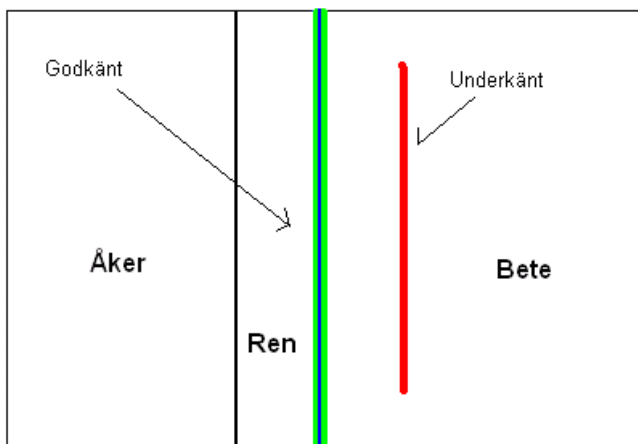
När skörden är över tas grödan in under tak och hässjestakarna läggs undan i väntan på nästa skörd.

Anslutning till åkermark

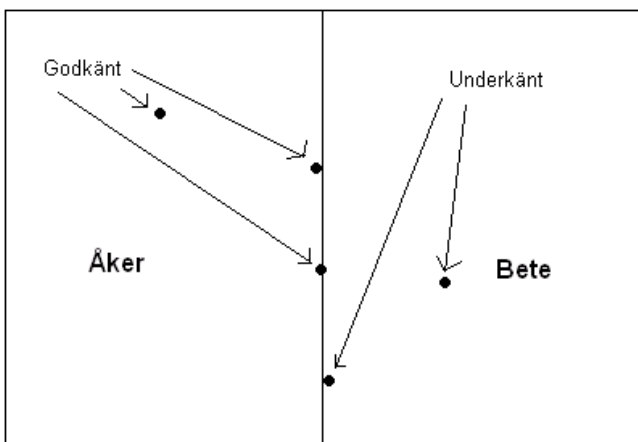
Ett godkänt landskapselement ska ligga i direkt anslutning till åkermark, vilket innebär att det inte får ligga i annat ägoslag t.ex. betesmark eller tomtmark. Däremot kan elementet ligga mellan åkern och betesmarken t.ex. en stenmur som ligger i direkt anslutning till åkermarken på ena sidan och i direkt anslutning till betesmarken på andra sidan. Gränsen för betesmarken får dock inte gå så att hela muren ingår i betesmarken. I exempel 1 markeras gränsen mellan åkermark och betesmark med en svart linje med åkermark på vänster sida och betesmark till höger. Stenmuren som är markerad med ett grönt streck löper längs med betesmarksgränsen och är därför godkänd att ta med i sitt åtagande för kulturmiljöstöd. Den stenmur som är markerad med en röd linje däremot är inte godkänd eftersom hela muren ligger i betesmarken och därmed inte i anslutning till åkermark. I exempel 2 finns det en ren mellan den godkända åkermarken och den godkända betesmarken. Den gröna stenmuren kan då fortfarande bedömas ligga i anslutning till åkermark eftersom det inte finns något annat ägoslag mellan muren och åkern. Detta under förutsättning att gränsen mellan åkermark och betesmark går i den mörka linjen i mitten på den grönmarkerade muren som i exempel 2. På renen får det finnas enstaka träd och buskar men den får inte vara igenväxt. Det finns ingen angiven maximal bredd för en ren mellan åker och element men renen får inte vara på mark med något annat stöd på. Renen kan alltså inte ingå i en betesmark med stöd. Den får inte heller bestå av något annat ägoslag t.ex. skog. I exempel 3 visas anslutningen till åkermark för punktelement. Ett punktelement som ligger som den nedersta prickan i exemplet har inte godkänd anslutning eftersom hela elementet ligger i betesmarken. Punktelement får precis som linjeelement ligga en bit ifrån åkerkanten om renen mellan åkern och elementet inte utgörs av

Exempel 1. Gränsen mellan åkermark och betesmark går i den svarta linjen. Den gröna linjen visar en stenmur med godkänd anslutning och den röda linjen visar en stenmur med underkänd anslutning.

Exempel 2. Gränsen till betesmarken går i den svarta linjen som ligger på den gröna linjen. Och gränsen för åkermarken går i den svarta linjen. Mellan åkern och betesmarken finns då en ren. Den gröna linjen visar en stenmur med godkänd anslutning och den röda linjen visar en stenmur med underkänd anslutning.

Exempel 3. Gränsen till betesmarken går i svarta linjen. De svarta prickarna är markerade punktelement.

något annat ägoslag. Skulle det t.ex. ligga ett odlingsröse på renen mellan åkern och stenmuren i exempel 2 bedöms det röset ligga i anslutning till åkermarken. Skulle röset däremot ligga på andra sidan om den godkända muren skulle anslutningen underkännas. För att summera så är det viktigaste att tänka på är att landskapselementet inte ligger på annan ansökt mark eller i något annat ägoslag. Element som ligger i t.ex. skog bedöms inte ligga i anslutning till åkermark.

Skötsel av landskapselement

En hel del av skötselkraven är de samma för de olika typerna av landskapselement, men vissa av landskapselementen har särskilda skötselvillkor, där något extra krävs för att landskapselementen ska godkännas.

Övergripande skötsel

För samtliga landskapselement gäller att både landskapselementen och dess renar hålls fria från upplag och igenväxning. I de fall ett landskapselement delas med en annan lantbrukare är det endast skötseln mot den ansökta åkern som behöver var skött enligt reglerna för att landskapselementet ska godkännas i stödet. Det finns alltså inget ansvar att sköta grannens sida av t.ex. en mur eller ett dike. Det är inte tillåtet att på något sätt förstöra landskapselementen eller på annat sätt göra åverkan.

Igenväxning

Det finns flera anledningar till varför landskapselementen ska hållas fria från igenväxning. Dels är det för att inte orsaka skada på landskapselementet, dels är det för att synliggöra landskapselementet. Om igenväxningen blir så tät att det inte längre går att se landskapselementet kan det vid en kontroll bedömas ligga i annat ägoslag eftersom det tappat anslutningen till åkermarken.

Med igenväxning menas flerårig, vedartad vegetation som växer på landskapselementet eller dess ren. Igenväxning kommer upp på grund av utebliven årlig skötsel. Årskott bedöms inte som igenväxning vid en kontroll. All vedartad vegetation måste dock inte tas bort från landskapselementen utan enstaka träd och buskar kan finnas. En fläderbuske eller någon/några stora ekar i eller intill en stenmur är inga problem så länge den största delen av muren och dess ren är fri från vegetation. Vad som framför allt bedöms som igenväxning är yngre sly som är på väg att etablera sig. Bärande och blommande äldre buskar är godkänt till viss del. Hela landskapselementet kan naturligtvis inte vara täckt med buskar och träd trots att de är bärande, men det finns en större tolerans för denna typ av vegetation.

Muren på bilden nedan bedöms vara igenväxt eftersom hela muren är täckt av flerårigt slån. Slånet måste röjas och stubbarna som lämnas kvar efter röjningen får inte lov att vara högre än 10 cm (30 cm på svåråtkomliga platser). Det är viktigt att muren röjs så att dess värden bibehålls.

En stenmur på vilken det växer flerårigt slån, därför bedöms muren vara igenväxt.

Det finns olika metoder för att röja igenväxning på landskapselement.

Ett vanligt förekommande sätt, men som inte är godkänt, är att använda buskröjare eller slaghack. Detta resulterar i att landskapselementet blir täckt i flisad igenväxning som ligger kvar på landskapselementet. Det blir dessutom höga stubbar kvar efter röjningen. När denna

metod av röjning använts bedöms landskapselementet fortfarande vara igenväxt.

En stenmur där igenväxningen röjts med buskröjare/slaghack. Muren bedöms fortfarande vara igenväxt eftersom röjningsresterna ligger kvar på muren och det är höga stubbar kvar efter röjningen.

När igenväxningen röjs med röjsåg och röjningsresterna har tagits bort från landskapselementet godkänns det utan anmärkning. Om röjningsresterna ligger kvar på landskapselementet bedöms det däremot som igenväxt. Även landskapselement som röjs med röjsåg och där röjningsresterna tas bort kan bedömas som igenväxta om de lämnade stubbarna är för höga.

För att röjningen ska godkännas ska den röjas med ett skärande redskap och stubbarna som lämnas kvar får inte vara mer än 10 cm höga (30 cm vid svåråtkomliga platser). Muren på bilden nedan är igenväxt av äldre träd som står på murens ren. Här finns alltså inget sly mellan träden så den årliga skötseln av årsskott är godkänd men det är för mycket äldre träd. Träden måste glesas ut för att skötseln av muren ska vara godkänd.

En stenmur där det står träd på renen. I detta fall står träden för tätt och på en för lång sträcka och därför bedöms den som igenväxt av träd.

Observera att det inte är tillåtet att använda kemiska bekämpningsmedel på landskapselementen eller dess renar.

Upplag

Upplag kan bestå av olika saker, allt från röjningsrester till kylskåp och tagg-trådsrullar. Kort och koncist så är ett upplag något som inte hör hemma på landskapselementet eller dess ren. Att samla ihop ris från årets röjning i en hög och lägga på landskapselementets ren i väntan på att det fraktas bort är godkänt, om det är tillfälligt. Viktigt att tänka på är dock att kontroller sker året runt och vid en kontroll kan ris efter röjning bedömas som upplag. Enstaka högar med ris eller stockar kan godkännas som faunadepå eftersom det är bra för vedlevande insekter. Upplag av annan karaktär som t.ex. skräp och skrot på landskapselementet eller dess ren är inte tillåtet. Landskapselementen och dess renar får inte lov att användas som förvaring av material. Undantag görs t.ex. för däck som

läggs som skydd vid dragning av bevattningsledningar. Dessa däck (observera att detta rör sig om ett eller ett par däck)

Ett upplag av takpannor på renen intill muren.

bedöms inte som upplag eftersom dess funktion är att skydda landskapselementet från att förstöras.

Underhåll av elementen

Landskapselementen ska underhållas så att de inte tappar sin funktion eller förlorar sitt värde. Ett dike ska rensas så att dikets funktion inte går förlorad utan att det fortsätter att avvattna åkern. Glöm inte

heller att landskapselementen är biotopskyddade och de får inte lov att förstöras även om inget stöd utbetalas för dem.

Särskilda skötselvillkor

För vissa landskapselement finns det särskilda villkor som måste uppfyllas för att landskapselementets skötsel ska bli godkänd. De landskapselement som har särskilda skötselvillkor är läplanteringar, hamlade träd, pilevallar, allér och fornlämningar. För läplanteringar, hamlade träd, pilevallar och allér gäller att utgångna träd ska ersättas av nya inom ett år. Om det är något träd som är på väg att dö kan det vara läge att plantera ett ersättningsträd redan innan det äldre

trädet dött. För hamlade träd och pilevallar gäller att träden ska hamlas minst en gång inom åtagandeperioden. Träden ska hamlas i intervall som är normalt för bygden men minst en gång vart femte år. Alléträd ska hållas fria från stam- och rotskott. För fornlämningar gäller att inget vinterbete får förekomma. Detta för att förhindra att djuren trampar sönder fornlämningen.

Undantag

I vissa fall kan det bli aktuellt med undantag gällande skötseln på/vid elementen. Detta gäller om det finns någon särskild anledning. Ett exempel kan vara att det finns skyddsvärda grodor i området som behöver vegetation för att ta sig mellan olika

områden. I de fallen kan olika träd och buskar få finnas i högre utsträckning än normalt för att gynna arten. Observera att detta är ett undantag som endast gäller om det finns någon hotad art som är beroende av detta.

Vanliga fel vid kontroll

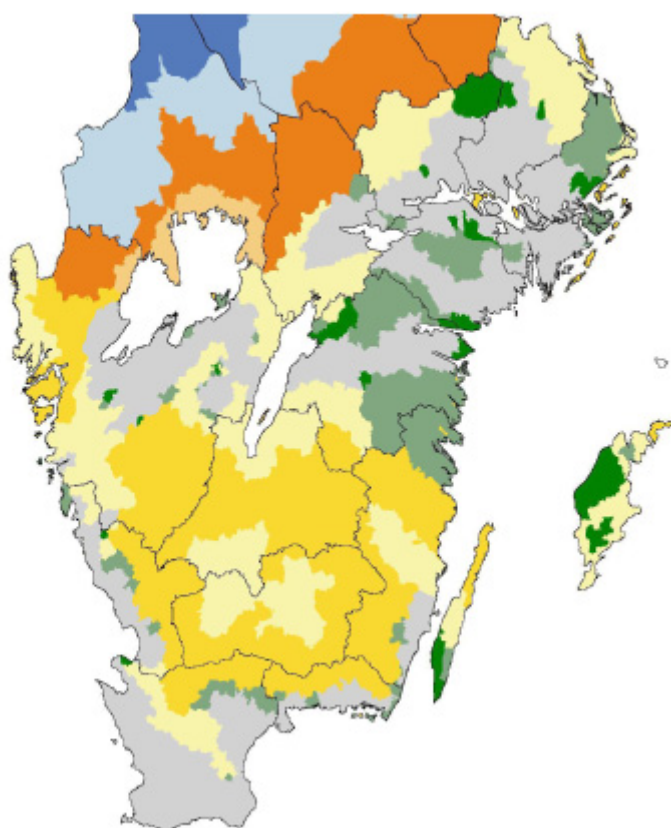
När Länsstyrelsen gör en kontroll är det en del typer av fel som är vanligare än andra. Nedan följer en lista på de fel som är vanligast.

- **Diken gränsar till annat ägoslag än åker och betesmark.** Diken måste ha åker på båda sidorna alternativt att det är åker på ena sidan och betesmark på andra.
- **Solitärträd är inte omgivna av åkermark.** Många av de ansökta solitärträden är inte helt omgivna av åkermark och är därför inte godkända.
- **Småvatten/åkerholmar är för stora.** För landskapselementen gäller en maximal storlek, högst 0,10 ha, som måste uppfyllas för att landskapselementen ska bli godkända.
- **Landskapselement på åkerholmar.** Ett landskapselement godkänns inte om det ligger på ett annat landskapselement t.ex. åkerholme.
- **Dräneringsbrunnar.** En dräneringsbrunn är inte godkänd som landskapselement.
- **Igenväxning röjd med buskröjare.** Höga stubbar står kvar efter röjning och ris ligger kvar på landskapselementet.
- **Upplag på landskapselementen och dess ren.**
- **Landskapselementen är inte från före 1940.** Detta kontrolleras mot äldre flygbilder och kartor. Oftast gäller detta för brukningsvägar och renar mellan åkerskiften som ändrats under årens lopp. Om landskapselementen inte tillkommit 1940 eller tidigare och sedan dess legat oförändrade ska de inte vara med i stödet. Odlingsrösen bestående av endast ny sten är inte godkända som landskapselement. Odlingsröset måste ursprungligen vara från 1940 eller tidigare. Om odlingsröset/stentippen är i fortsatt användning är det viktigt att det vid en kontroll går att se ursprungsröset.

Skydd av landskapselement i åkerlandskapet – stödområde 9

Oavsett om det söks kulturmiljöstöd eller ej är landskapselementen biotopskyddade, vilket innebär att det inte är tillåtet att förstöra eller ta bort dem. Dessutom infördes år 2010 ett tvärvillkor som ska skydda utvalda landskapselement på åkermark. Tvärvillkoren omfattar landskapselementen öppna diken, stenmurar, småvatten och solitärträd. Tvärvillkoren för dessa landskapselement gäller dock inte för hela landet utan endast i stödområde 9. Det finns dock en del skillnader på vad som räknas som landskapselement i tvärvillkoren och vad som räknas som landskapselement i kulturmiljöstödet. Nedan presenteras skillnaderna och vilka regler som gäller för landskapselementen i stödområde 9.

Stödområde 9

Källa: Jordbruksverket

Varför inte i hela landet utan endast i stödområde 9?

Skälet till att Jordbruksverket har valt ut dessa landskapselement och bara på åkermark i slättbygder, det vill säga stödområde 9, finns i den EG-förordning som styr tvärvillkoren. Där nämns att skydd av landskapselement behövs för att motverka negativa miljöeffekter av att den tidigare uttagsplikten inte längre finns kvar. Jordbruksverket har bedömt att miljöeffekten av uttagsplikten var störst på åkermark i slättbygd.

Vilka element ska ingå i arealen?

Eftersom de aktuella landskapselementen ingår i tvärvillkoren får de räknas in i den areal som är stödberättigad med undantag för miljöersättningen för skyddszoner där elementen alltså inte får lov att ingå i arealen. Detta gäller endast för stödområde 9 och under följande förutsättningar:

- Stenmurar och öppna diken ska ligga på åkermark eller mellan åkermarksblock som ligger intill varandra. Om dessa element däremot gränsar mot betesmark, skog eller t.ex. tomtmark, ingår de inte i tvärvillkoren, och du kan därför inte räkna in dem i areal du kan söka stöd för.
- Öppna diken ska vara minst 0,5 m breda och 0,3 m djupa, mätt vid släntkanten. Det finns ingen maximal storlek angiven för diken men krondiken och liknande ska inte ingå i arealen.
- Solitärträd (träd som står ensamma) och småvatten ska vara helt omgivna av åkermark.
- Solitärträd ska vara lövträd med en kronvidd om minst 5 m. Dessutom ska det finnas en minst 2 m bred skyddszon kring dem. Skyddszonen räknas från trädstammens yta. Inom skyddszonen får du inte plöja eller jordbearbeta marken på annat sätt.
- Småvatten ska ha en yta om max 0,10 ha, inklusive den omgivande slänten.
- När det gäller småvatten är tippning förbjuden.

Skillnader och likheter mellan landskapselementen i tvärvillkoren och landskapselementen i kulturmiljöstödet

Det finns en del skillnader mellan vad som gäller landskapselementen i stödområde 9 och de landskapselement som ingår i kulturmiljöstödet. För landskapselementen i stödområde 9 finns inget krav på att de ska ha tillkommit före år 1940 vilket krävs för att landskapselementen ska bli godkända i kulturmiljöstödet. Det finns heller inget krav på att hålla dem fria från igenväxning men de får inte lov att förstöras eller att igenväxningen blir så omfattande att landskapselementet bedöms ligga i annat ägoslag.

Stenmurar

För stenmurar i stödområde 9 gäller att de ska ligga i åkermarksblock eller mellan två åkermarksblock för att godkännas. När det gäller kulturmiljöstödet kan en stenmur

gränsa till vilket ägoslag som helst så länge den ligger i anslutning till åkermark på den ena sidan.

Öppna diken

För landskapselementen i stödområde 9 gäller samma sak som för öppna diken som för stenmurar när det gäller var de ska vara placerade. De ska alltså ligga i ett åkermarksblock eller mellan två åkermarksblock. Öppna diken i

kulturmiljöstödet godkänns även om de gränsar mot betesmark. I tvärvillkoren i stödområde 9 ska diken vara minst 0,5 m breda och 0,3 m djupa, mätt vid släntkanten. Detta gäller inte för kulturmiljöstödet där inga mått för djup eller bredd är angivna.

Småvatten

Småvatten ska för tvärvillkoren i stödområde 9 omges helt av åkermark för att kunna ingå i åkermarksarealen. Detta gäller inte för kulturmiljöstödet där det räcker att

småvattnet ligger i anslutning till åkermark. Dock är det samma maximala areal som gäller. Småvattnets areal får inte överstiga 0,10 ha och detta gäller så väl för

tvärvillkoren som för kulturmiljöstödet. En nyhet för 2011 är att småvatten i stödområde 9 inte längre måste ha en 2 m

bred skyddszon som ska ligga obrukad. En sådan zon är inget krav för småvatten i kulturmiljöstödet heller.

Solitärträd

Ett solitärträd i tvärvillkoren för stödområde 9 behöver inte ha en historia som solitärträd vilket krävs i kulturmiljöstödet (se tidigare avsnitt om solitärträd). I kulturmiljöstödet krävs dock ingen minsta kronvidd vilket krävs för tvärvillkoren. För tvärvillkoren ska kronvidden på trädet vara minst 5 m. I

övrigt gäller samma regler att trädet ska omgärdas helt av åkermark för att kunna ingå i stödet och det ska vara ett ensamt träd och inte flera träd i en klunga. Runt trädet ska det finnas en 2 m bred skyddszon som ska ligga orörd. Detta för att inte skada trädets rötter.

Följder – tvärvillkor

Om ett element som ingår i tvärvillkoren för stödområde 9 inte sköts enligt gällande regelverk blir det ett tvärvillkorsfel vid en eventuell kontroll. Ett tvärvillkorsfel kan påverka hela ansökan och ger utslag även på de andra stöden. Det kan alltså bli en kostsam historia att inte uppfylla villkoren.

Kontaktpersoner

Stödansvarig:	Linda Paulin	040/044-25 20 39
Kontrollant:	Emma Jönsson	040/044-25 20 64
Kontrollansvariga:	Mats Gustafsson	040/044-25 23 81
	Pyret Oveson	040/044-25 22 07

Detta häfte är tänkt som ett hjälpmedel vid frågor angående skötsel av ett befintligt åtagande eller vid ansökan om nytt åtagande gällande natur- och kulturmiljöer i odlingslandskapet. Här finns information om de olika landskapselementen samt vad som krävs för att de ska vara stödberättigade. För att undvika fel vid en kontroll tas godkända och icke godkända skötselmetoder upp och begreppet i anslutning till åkermark förklaras närmare för att undvika missförstånd.

LÄNSSTYRELSEN
I SKÅNE LÄN

Länsstyrelsen Skåne län
Östra Boulevarden 62A
291 86 Kristianstad
Tel. växel: 040/044-25 20 00
Fax: 040/044-25 25 00